

Materiał informacyjny nt. wyjazdu studyjnego pn.:

„Doświadczenia w realizacji priorytetów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich- Litwa.”

Zrealizowanego w terminie 3-7 października 2021 roku,

w ramach Schematu II Pomocy Technicznej,
Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich
Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Opracowany przez
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Południowa Warmia”,
Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
z siedzibą w Olsztynie.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Institucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

– Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej

„Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

W dniach 3-7 października 2021 roku Warmińsko-Mazurska Izba Rolnicza zorganizowała wyjazd studyjny na Litwę w ramach operacji pn. „Doświadczenia w realizacji priorytetów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich- Litwa.” Operacja została zrealizowana w ramach Planu Działania Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Plan operacyjny na lata 2020-2021.

Celem operacji było zapoznanie się uczestników wyjazdu z wybranymi litewskimi przykładami dobrych praktyk i rozwiązań realizujących priorytety Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, przede wszystkim w tematyce rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich ze szczególnym wskazaniem na rozwój małego przetwórstwa lokalnego, zielonej gospodarki oraz planowania rozwoju lokalnego z uwzględnieniem potencjału ekonomicznego i społecznego przy zrównoważonym wykorzystaniu zasobów środowiska naturalnego przez mieszkańców obszarów wiejskich oraz przekazywanie zdobytej wiedzy szerszej grupie potencjalnych ostatecznych odbiorców z województwa warmińsko-mazurskiego. Uczestnikami wyjazdu studyjnego byli rolnicy – członkowie Warmińsko-Mazurskiej Izby Rolniczej, pracownicy biura W-MIR, a także przedstawiciele Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Olsztynie oraz Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia „Południowa Warmia”. Uczestnicy podczas wyjazdu wizytowali 8 gospodarstw i spotkali się z przedstawicielami 4 organizacji działających na rzecz rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich na Litwie.

Ekologiczne gospodarstwo serowarskie Sūrininkū namai

Ekologiczne gospodarstwo serowarskie Sūrininkū namai ma powierzchnię 20 ha. Prowadzone jest przez małżeństwo państwa Valdasa Kavaliauskasa i Rasę Ilinauskaitė, którzy przenieśli się do wsi Dargužiai, w powiecie

Varėna. Z początku małżeństwo prowadziło hodowlę kóz na małą skalę, obecnie posiadają 100 zwierząt. Główny areal gospodarstwa zajmują łąki i pastwiska, hodowany jest też groch i owies na paszę dla zwierząt. Wcześniej pan Kavaliauskas przez ponad dziesięć lat pracował na farmie serów we Francji, na której dbał o kwestie związane z handlem i uczył się utrzymywania więzi między producentami a konsumentami. To właśnie od francuskich serowarów nauczył się, w jaki sposób produkować sery pleśniowe najwyższej jakości. Obecnie w gospodarstwie produkuje się 12 rodzajów sera z koziego mleka, w tym twarogi i sery pleśniowe. Są one sprzedawane na targowiskach w sprzedaży bezpośredniej oraz na zamówienie w formie tzw. paczki od rolnika, z dostawą do punktu odbioru w mieście lub kurierem pod adres wskazany przez zamawiającego. Nie są one natomiast sprzedawane w sieciach handlowych. Obecnie

w gospodarstwie pracują 4 osoby: właściciele oraz 2 pracowników zamieszkujących w pobliżu gospodarstwa.

Fot. 1. Spacer pastwiskiem dla kóz.

Właściciele prowadzą gospodarstwo zgodnie z zasadami ekologii. Planują rozpocząć hodowlę kur niosek oraz zakupić 10 krów mlecznych, tak aby w gospodarstwie zacząć produkować sery z mleka krowiego. Pomimo tego, że znajdują się klienci na wyroby kozie i w związku z brakiem tradycji spożywania tego rodzaju serów na Litwie oraz ich stosunkowo wysoką ceną, gospodarze zamierzają rozpocząć również produkcję serów krowich. W przyszłości produkcja i sprzedaż serów z mleka krowiego ma być także sposobem na utrzymanie ciągłości produkcji w trakcie roku, a także pomocą w promocji produktów kozich wśród klientów o niższym statusie ekonomicznym oraz tradycyjnie odżywiających się Litwinów. Gospodarstwo jest beneficjentem środków z Funduszy Unijnych na modernizację gospodarstwa. Ze środków unijnych zakupiono m.in. maszynę do mycia form serowarskich, która znacznie obniżyła zużycie wody.

Dodatkowo pan Valdas Kavaliauskas jest założycielem Stowarzyszenia Viva Sol (AVS), które od 2006 roku działa na terenie powiatu Varėna.

Celem Stowarzyszenia jest działalność na rzecz rozwoju obszarów wiejskich oraz poprawa relacji pomiędzy wsią, a miastem. Organizacja zrzesza osoby fizyczne i organizacje – ma obecnie 22 członków.

Organizacja ma również partnerów po stronie instytucji publicznych np.

Bałyckie Forum Ekologiczne czy Centrum Rzemiosła Dargužiai, z którymi realizowane są różne projekty. Współpracują oni na rzecz poprawy dobrobytu gospodarczego i społecznego rolników, rzemieślników i innych

Fot. 2. Sery kozie produkowane w wizytowanym gospodarstwie.

mieszkańców wsi, w celu utrzymania równowagi w środowisku naturalnym i trwałych więzi społecznych na wsi. Organizacja dąży do zbliżenia mieszkańców wsi oraz miast poprzez produkcję żywności po jednej stronie i promocję oraz spożycie lokalnych produktów po drugiej. Stowarzyszenie organizuje różne inicjatywy na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, a także wymianę wiedzy i doświadczeń pomiędzy mieszkańcami wsi oraz miast. Mottem organizacji jest hasło „Przywrócić wieś do życia”. Stowarzyszenie prowadzi m.in. spółdzielnię handlu serami „Mūsū sūriai”, szkołę serowarską „Viskas sūriams”, która dostarcza też sprzęt i składniki mikrobiologiczne do produkcji do małych serowarni. Od 2019 roku Stowarzyszenie jest członkiem Towarzystwa Kultury i Rzemiosła Ziemi Trockiej.

Prowadzona przez pana Kavaliauskasa działalność, zarówno prowadzenie indywidualnego gospodarstwa rolnego, jak i w Stowarzyszeniu, jest świetnym przykładem realizacji wszystkich priorytetów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Poprzez wprowadzenie innowacji zaczerpniętych z doświadczeń francuskich serowarów, a także prowadzoną działalność edukacyjną gospodarstwo jest świetnym przykładem transferu wiedzy i wymiany doświadczeń nie tylko na poziomie lokalnym, ale i międzynarodowym. Jest doskonałym przykładem skracania łańcucha dostaw, przy podnoszeniu rentowności i konkurencyjności gospodarstwa, przy jednoczesnym nacisku na ekosystemy oraz dbałość o jak najefektywniejsze wykorzystanie zasobów litewskiej wsi. Prowadzenie Stowarzyszenia Viva Sol z kolei doskonale uzupełnia działalność gospodarstwa w zakresie działań na rzecz włączenia społecznego, rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich oraz budowania lokalnej marki i tożsamości wsi.

Gospodarstwo państwa Juzoasa i Rasy Burbuliauskasów – hodowla tuczników i agroturystyka.

Kolejne gospodarstwo odwiedzone przez uczestników wyjazdu studyjnego to przykład znalezienia dla siebie miejsca do pracy i realizowania pasji przez małżeństwo państwa Juzoasa i Rasy Burbuliauskasów, którzy w rejonie preńskim prowadzą działalność rolniczą i gospodarczą. Pan Juzoas rozpoczął swoją działalność rolniczą w 2014 roku od hodowli krów mlecznych. Jednak ze względu na ogromne nakłady pracy przy bydle mlecznym postanowił poszukać innej gałęzi produkcji rolniczej, która byłaby mniej pracochłonna. W ten sposób rozpoczął chów i hodowlę świń na mniejszą skalę. Początkowo z mięsa hodowanych zwierząt przyrządzał wyroby mięsne na własny użytek oraz okazjonalnie dla rodziny i znajomych. Z czasem pojawiło się większe zapotrzebowanie wśród okazjonalnych odbiorców. Obecnie pan Juzoas utrzymuje 50 świń. Rocznie przerabia 50-60 sztuk o wadze około 200 kg każda. Pasze dla zwierząt produkuje sam na 12 ha gruntów rolnych. Dokupuje jedynie groch jako paszę białkową. W gospodarstwie na co dzień przy obsłudze zwierząt i w masarni pracuje tylko on i żona, natomiast do uboju wynajmowany jest rzeźnik. Gospodarstwo posiada własną rzeźnię. Pan Juzoas sam produkuje wyroby mięsne i w wybrane dni tygodnia przywozi je na sprzedaż do pobliskich miast, gdzie zwykle jeszcze przed jego przyjazdem ustawia się kolejka klientów. Są to tradycyjne litewskie wyroby, takie jak słonina czy kindziuk. Gospodarstwo spełnia wszystkie wymogi weterynaryjne i bioasekuracyjne, które w związku z zagrożeniem afrykańskim pomorem świń, są także na Litwie restrykcyjnie kontrolowane. Rolnik na modernizację gospodarstwa otrzymał dotację ze środków w ramach PROW. Z kolei przy gospodarstwie hodującym trzodę, żona pana Burbuliauskasa pani Rasa, prowadzi gospodarstwo agroturystyczne.

Fot. 3. Wyroby mięsne produkowane przez rolnika w gospodarstwie.

W ramach agroturystyki oferują noclegi w 3 pokojach 4 osobowych, a na 7 ha gruntów, specjalnie do tego celu przygotowanych, rolnicy oferują atrakcje takie jak: możliwość pływania lub łowienia ryb w sztucznie założonym stawie, miejsce do odpoczynku, ogródek oraz infrastrukturę do serwowania posiłków i organizacji spotkań rodzinnych czy firmowych w typowo sielskim stylu. Dodatkowym atutem gospodarstwa agroturystycznego jest to, że gospodarze serwują gościom domowe, tradycyjne litewskie jedzenie i wyroby mięsne z własnej masarni. Jako atrakcję dla turystów w gospodarstwie utrzymuje się także owce. Należy wspomnieć, że pan Burbuliauskas inspirację do prowadzonej obecnie działalności rolniczej w gospodarstwie zaczerpnął z wyjazdu studyjnego do Polski, który odbył wspólnie z innymi rolnikami w 1994 roku.

Gospodarstwo państwa Burbuliauskasów to przykład realizacji przede wszystkim priorytetu 3 PROW tj. wspierania organizacji łańcucha dostaw żywności, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych oraz priorytetu 6 czyli wspieranie włączenia społecznego i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich. Rolnicy gospodarujący na stosunkowo niewielkim areale wprowadzili do swojej działalności produkcję wyrobów mięsnych z surowca o znanym pochodzeniu, nie planują zwiększenia produkcji i są nastwieni na produkowanie żywności niskoprzetworzonej o wysokiej jakości. Z kolei żona rolnika znalazła sposób na uzyskanie dodatkowego dochodu z gospodarstwa. Jej działalność jest także przykładem efektywnego gospodarowania posiadanymi zasobami, a także promocji turystyki wiejskiej wśród mieszkańców litewskich miast.

Fot. 4. Zabudowania w gospodarstwie agroturystycznym.

Gospodarstwo serowarskie Vilda Liesniak.

Pani Vilda Liesniak od 30 lat prowadzi wspólnie z mężem gospodarstwo rolne, w którym hodowane jest bydło mleczne. Obecnie posiadają 50 ha gruntów własnych i 150 ha w dzierżawie. Grunty rolne są dzierżawione w większości od osób starszych, które z myślą o spadkobiercach, zachowują własność 2-3 ha aż do swojej śmierci. Pogłowie utrzymywane w gospodarstwie to 100 krów. Są to zwierzęta ras mieszanych, z ukierunkowaniem na typ użytkowy mleczny. Właściciele podkreślili, że w warunkach panujących w tym gospodarstwie bydło holsztyńsko-fryzyjskie nie sprawdziło się. Pasza dla zwierząt w większości pozyskiwana jest z upraw własnych. Na stosunkowo słabych glebach, którymi dysponują hodowcy nie ma możliwości uprawy kukurydzy, która jest dokupowana np. z innych rejonów Litwy, w których żyzność gleb pozwala na uprawę tego ziarna. Pan Liesniak zajmuje się hodowlą zwierząt i uprawą pól, natomiast pani Vilda prowadzi przetwórnictwo wyprodukowanego w gospodarstwie mleka. Dziennie przetwarza jedną tonę mleka. Produkuje głównie sery twarogowe oraz twarde świeże.

Fot. 5 i 6. Sery z mleka krowiego produkowane w gospodarstwie.

Sprzedż przygotowanych w gospodarstwie serów prowadzona jest w sklepie prowadzonym przez córkę gospodarzy w Wilnie. Pani Vilda hoduje również kury na jaja i mięso na własny użytek. Gospodarstwo jest poddawane regularnie wielu kontrolom, w tym co miesiąc kontroli jakości mleka. W gospodarstwie uczestnicy wyjazdu mieli także okazję spróbować wyrobów cukierniczych lokalnej piekarni, sprzedawanych na co dzień podobnie jak sery państwa Liesniak w stolicy Litwy. W rejonie, w którym znajduje się gospodarstwo, położonym w pobliżu Wilna, rolnicy nastawili się na produkcję serów domowych z mleka krowiego wysokiej jakości, z nastawieniem na specjalizację w zakresie przetwórstwa i sprzedaż

bezpośrednią na rynek miejski. Gospodarstwo państwa Liesniak jest kolejnym przykładem na to, że na mało zasobnych w składniki pokarmowe gruntach rolnych, poszukując źródeł zwiększenia dochodów, rolnicy prowadzą produkcję zwierzęcą ukierunkowaną na przetwórstwo. W gospodarstwie przy pomocy wynajętego rzeźnika prowadzony jest także ubój na użytek własny w zależności od potrzeb. Państwo Liesniak skorzystali z dofinansowania Unii Europejskiej na modernizację parku maszynowego oraz budowę zbiornika na gnojówkę. W przyszłości zgodnie z polityką unijną w zakresie zielonej gospodarki planują założenie w gospodarstwie odnawialnych źródeł energii. Gospodarstwo stanowi źródło utrzymania co najmniej dwóch pokoleń rodziny, ale także daje możliwość znalezienia zatrudnienia wśród okolicznych mieszkańców. Niestety na Litwie, podobnie jak w Polsce, coraz trudniej o siłę roboczą na wsi. Młodzi ludzie opuszczają wieś i po skończonej edukacji poszukują zatrudnienia w innych branżach poza rolnictwem. Natomiast osoby potencjalnie mogące podjąć zatrudnienie na terenach wiejskich borykają się często z uzależnieniem od używek lub niezaradnością społeczną, czy nawet niechęcią do podejmowania trudu pracy, przy czym towarzyszy im często postawa roszczeniowa. Z relacji państwa Liesniak wynika, że nawet pomimo możliwości uzyskania dochodu znacznie wyższego niż najniższa krajowa, rolnicy mają problem ze znalezieniem ludzi do pracy przy obsłudze gospodarstwa. Niestety zjawisko to jest podobne do obserwowanego w Polsce.

Wizytowane gospodarstwo to kolejny przykład prężnej realizacji priorytetów PROW na Litwie poprzez takie prowadzenie gospodarstwa, aby było ono rentowne i konkurencyjne, z wykorzystaniem skrócenia łańcucha dostaw żywności oraz przetwórstwa bezpośrednio przez producenta surowca.

Gospodarstwo warzywnicze Abukauską ūkis "Raugiam viską" czyli „Uprawiamy wszystko”.

Rodzina Abukauskai od 20 lat prowadzi gospodarstwo produkujące warzywa. Pomimo niewielkiego arealu – 1 ha, w gospodarstwie jest bardzo duży asortyment warzyw i kiszonek. 50 % uprawianych warzyw jest przeznaczona do sprzedaży bezpośredniej w formie świeżej, a druga połowa jest przetwarzana na kiszonki i w tej formie sprzedawana. Wśród ponad 20 rodzajów naturalnie zakiszanych owoców i warzyw są m.in. ogórki, papryka, pomidory, ale też jarzębina, czereśnie, jabłka, patisony czy marchew. W gospodarstwie ustawione są 3 ule, aby pszczoły mogły zapylać kwiaty roślin w nim uprawianych. Produkty sprzedawane są na targowisku bezpośrednio z samochodu przystosowanego do sprzedaży obwoźnej.

Gospodarstwo produkuje tylko na rynek lokalny. Podczas wizytacji gospodarstwa uczestnicy wyjazdu zapoznali się również z funkcjonowaniem

Fot. 7. Samochód do sprzedaży kiszzonek.

Litewskiego Związku Producentów Warzyw (Lietuvos daržovių augintojų asociacija LDAA), który został założony w 1998 roku. Pani Zofija Cironkienė pełniąca funkcję dyrektora przedstawiła Związek nadmieniając, że jest to organizacja non-profit zrzeszająca producentów warzyw, spółdzielnie producentów i dostawców środków produkcji, firmy marketingowe, który koordynuje ich działania. Organizacja zrzesza ponad 100 członków uprawiających warzywa na łącznej powierzchni około 5 tysięcy ha. Wśród zrzeszonych podmiotów są gospodarstwa takie jak to wizytowane, ale także takie o powierzchni 300 ha. Do zadań organizacji należy m.in. reprezentowanie interesów producentów litewskich na wszystkich szczeblach instytucji państwowych i samorządowych, kształtowanie rozwoju sektora ogrodniczego na Litwie, wspieranie wysokiego poziomu technologicznego i bezpieczeństwa żywności w produkcji, marketing produkcji ziemniaków i warzyw, stymulowanie form integracji i współpracy członków organizacji, współpraca z partnerami litewskimi i zagranicznymi w kwestiach gospodarczych i technologicznych, pomaganie członkom we wprowadzaniu na rynek ich produktów, podnoszenie kwalifikacji zawodowych producentów, propagowanie innowacji naukowych oraz poszerzanie wiedzy praktycznej i wymiana doświadczeń poprzez organizowanie seminariów i konferencji dla swoich członków. Gospodarstwo warzywnicze Abukauskų ūkis jest także przykładem realizującym priorytety PROW w zakresie skracania łańcucha dostaw żywności, rozwoju małego lokalnego przetwórstwa, wspierania

rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ale również wprowadzania w rolnictwie innowacji poprzez wykorzystanie starych i nieco zapomnianych receptur kiszenia, które w litewskim jak i polskim klimacie są niezwykle cenne dla zdrowia mieszkańców.

Fot. 8. Kiszonki wyprodukowane w gospodarstwie warzywniczym.

Gospodarstwo „Ažužerių Sodai” – produkcja soków naturalnych

Gospodarstwo sadownicze położone jest w miejscowości Ažužeriai. Gospodarstwo obejmuje 30 hektarów sadów własnych, a dodatkowo właściciel współpracuje z okolicznymi sadownikami. Przy gospodarstwie zlokalizowana jest przetwórnia owoców na soki. Łącznie z drugą firmą zajmującą 160 ha uprawiane są jabłka, gruszki i owoce jagodowe do produkcji naturalnych soków i sprzedaży owoców odmian deserowych. Wszystkie sady są prowadzone w systemie konwencjonalnym, ze względu na szerzące się na Litwie choroby i szkodniki roślin owocowych. Produkcja jest jednak ściśle kontrolowana. W 2011 roku gospodarstwo otrzymało dofinansowanie z Unii Europejskiej na zakup nowoczesnej maszyny do produkcji i pakowania soków. W przetwórni pracuje 16 osób, natomiast gospodarstwo zatrudnia 30 pracowników, a podczas zbiorów nawet 100. Właściciel pracuje nad tym, aby stać się wiodącym producentem soków naturalnych na Litwie. Misją gospodarstwa jest produkcja zdrowych soków z litewskich owoców wysokiej jakości bez dodatku cukru, sztucznych składników i konserwantów. Celem działalności przetwórni i gospodarstwa jest także utrzymanie litewskich tradycji produkcji soków, jednak przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii. Gospodarstwo ma w asortymencie różne rodzaje soków: jabłkowy, jabłkowy z aronią, gruszkowy, z czarną porzeczką, z dynią. Dzięki nowoczesnym technologiom proces produkcji i pakowania soków jest ściśle kontrolowany. Soki są

pasteryzowane przez 24 sekundy w 78-82 stopniach Celsjusza. Następnie soki rozlewa się do pojemników typu bag-in-box i w ten sposób zachowują one najwięcej witamin i minerałów. Do produkcji soku używane są wyłącznie wysokiej jakości słodkie jabłka z lokalnych sadów. Owoce są selekcyjonowane z dużą precyzją i myte przed tłoczeniem. Rocznie w gospodarstwie przerabianych jest 200 ton jabłek. Proces wytwórczy jest ściśle kontrolowany od początku do końca, dlatego firma w pełni odpowiada za jakość oferowanych produktów. W gospodarstwie znajduje się także przechowalnia owoców o pojemności 1 tysiąca ton. Praca w gospodarstwie i przetwórni odbywa się przez cały rok, z wyjątkiem lipca, gdy wszyscy pracownicy mają urlop.

Fot. 9. Sklep przy gospodarstwie sadowniczym produkującym soki.

Gospodarstwo nie ma problemów z pracownikami, którzy otrzymują około 40-50 euro za dzień pracy w czasie zbiorów. Pracują tu zarówno mieszkańcy okolicznych terenów, jak i osoby przyjezdne. Gospodarstwo z przetwórnią jest kolejnym przykładem realizacji priorytetów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, zwłaszcza w tematyce skracania łańcucha dostaw, wykorzystania lokalnego potencjału, rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich i budowania nowych miejsc pracy, z użyciem nowoczesnej technologii produkcji. Dzięki niej zwiększono bezpieczeństwo sanitarne uzyskiwanych soków przy takim sposobie konserwacji, który jednocześnie zapewnia zachowanie większości wartości odżywczych.

Fot. 10. Maszyna do tłoczenia soków.

Szklarnie Audrius Juškos Ūkis

Bracia Juškai prowadzą gospodarstwo ogrodnicze pod osłonami od 20 lat. Wcześniej przez 8-10 lat prowadzili oni produkcję ogórków w gruncie. Obecnie gospodarstwo zajmuje powierzchnię 10 ha, a produkcja w całości prowadzona jest w szklarniach. Na powierzchni 1 ha produkowane są bio truskawki. Pozostałe uprawy to ogórki długie i krótkie oraz pomidory malinowe, śliwkowe i typu cherry. Truskawki odmiany Alsanta sprowadzane są z Holandii w postaci sadzonek frigo w rozmiarze A++ i uprawiane są na podłożu z wiórków kokosowych. Zbiór odbywa się dwa razy do roku. Sadzonki pomidorów sprowadzane są natomiast z Polski m.in. z gospodarstwa ogrodniczego w Łęgajnach k. Olsztyna lub z Finlandii. Sadzonki ogórków kupowane są w fazie 5 liści, natomiast pomidorów w fazie pierwszego kwiatu. Pomidory i ogórki uprawiane są na macie mineralnej. Zbiór ogórków długich odbywa się 3 razy w roku, krótkich 2 razy. Pomidory natomiast 1 raz w roku. Wszystkie szklarnie są doświetlane lampami i ogrzewane piecem na paliwo stałe. Dla oszczędności wody oraz nakładów pracy pod osłonami zastosowano nawadnianie kropelkowe. 10 % kosztów produkcji stanowi zakup dwutlenku węgla niezbędnego do produkcji warzywniczej i owocowej pod osłonami. Zapylnicami są przeważnie pszczoły, rzadziej trzmiele. W szklarniach stosowane są przede wszystkim pożyteczne mikroorganizmy. Sprzedaż warzyw i owoców odbywa się za pośrednictwem dużych sieci handlowych np. Lidl.

Fot. 11. Truskawki w szklarni.

Gospodarstwo posiada własną flotę tj. 20 samochodów od małych aut dostawczych do TIR-ów. Warzywa i owoce są eksportowane do Wielkiej Brytanii i na Łotwę. Owoce i warzywa są dostarczane do miejsc zbytu w maksymalnie 12 godzin od zbioru, w związku z czym zachowują świeżość i jakość na wysokim poziomie. Gospodarstwo skorzystało także ze środków przeznaczonych na modernizację, przy czym refundacja wyniosła 50 % kosztów, druga część zaś stanowiła wkład własny właścicieli przedsiębiorstwa. W całym gospodarstwie zatrudnionych jest 140 pracowników. Podczas wizytacji gospodarstwa właściciel wyjaśnił, że produkowane przez niego truskawki nie stanowią konkurencji dla polskich truskawek, ponieważ są produkowane w innym terminie. Gospodarstwo ogrodnicze Audrius Juškos Ūkis stanowi przykład wykorzystania transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie do wspierania organizacji łańcucha dostaw żywności, zwiększania rentowności gospodarstw, zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego kraju poprzez możliwość uprawy wybranych warzyw i owoców przez cały rok w specjalnie do tego przygotowanych warunkach, w kontrolowanym środowisku, odpornym na zmiany klimatu. Jest to także przykład przedsiębiorczości na obszarach wiejskich i związanego z nią rozwoju gospodarczego zapewniającego zatrudnienie dla znacznej liczby osób.

Fot. 12. Szklarnie z oznakowaniem wykorzystania funduszy unijnych.

Gospodarstwo rodzinne- hodowla bydła mięsnego Arūnoas Cicēnas

Gospodarstwo hodowlane bydła mięsnego Arūnoas Cicēnas prowadzone jest od 20 lat. Obejmuje 1000 ha, w tym ekologiczną uprawę ziarna: gryki, żyta, pszenicy, owsa oraz uprawę koniczyny na zieloną masę oraz susz. Pogłowie bydła kształtuje się na poziomie 200 sztuk w sezonie zimowym, natomiast w sezonie wiosenno-letnim nawet do 400 sztuk. Nie jest to produkcja ekologicznego mięsa. Zwierzęta utrzymywane są tylko w oborze. W gospodarstwie hodowane są hybrydy Limousine- Charolais, ze względu na dolew krwi od dwóch byków rasy Charolais. Początkowo we Francji został zakupiony jeden byk, a obecnie krycie odbywa się przy użyciu zwierząt wyhodowanych w gospodarstwie. Gospodarstwo sprzedaje zwierzęta m.in. do Polski, Bułgarii i na Węgry. Sprzątanie w oborze odbywa się raz na dwa miesiące, pasze produkowane są z własnego ziarna. W oborze do obsługi zwierząt zatrudnione są 2 osoby, natomiast do produkcji roślinnej 11 osób.

Fot. 13.
Bydło rasy
Limousine w
gospodarstwie
Cicēnas.

Przy rozwoju gospodarstwa skorzystano ze funduszy unijnych przeznaczonych na modernizację, przy czym cała inwestycja wyniosła 1 mln euro, a refundacji podlegało 50 % kosztów. Gospodarstwo jest typowym przykładem produkcji towarowej, jednak należącym do rodziny państwa Cičėnasów. Produkują wołowinę na rynek litewski, jednak materiał hodowlany jest sprzedawany również do Polski, Bułgarii i Węgier. Są jedynym gospodarstwem hodującym bydło mięsne w budynku.

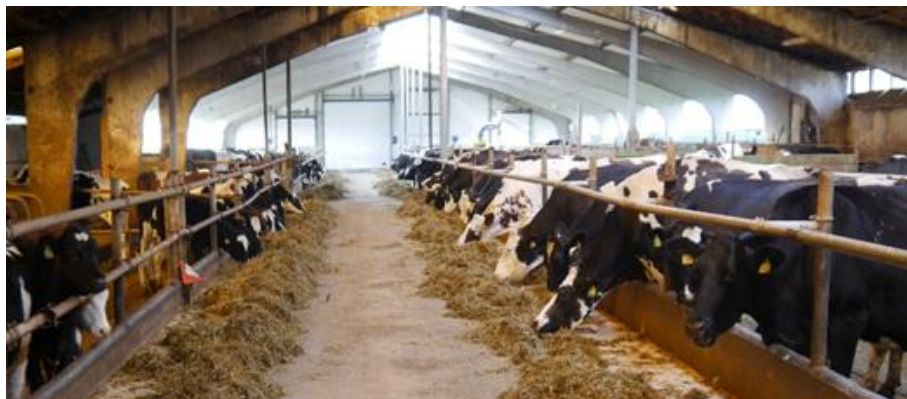
Gospodarstwo mleczarskie rodziny Bernatonienė

Ostatnim odwiedzionym gospodarstwem było zlokalizowane w rejonie kowieńskim 150 hektarowe gospodarstwo mleczarskie należące do rodziny Bernatonienė. Gospodarstwo było budowane przez rodzinę od podstaw, a stado podstawowe było kompletowane stopniowo przez panią Reginę Bernatonienė. Rozwijając gospodarstwo już po zakupie 6-tej krowy zainwestowano w aparat udojowy. W starej oborze mieściło się 27 krów. W latach 2005-2007 wybudowano większą oborę, która mieściła 37 krów. W tym czasie dzieci pani Reginy wróciły z miasta na wieś i rodzina stanęła przed decyzją o kierunku dalszego rozwoju gospodarstwa. Na przełomie 2018 i 2019 roku rodzina podjęła decyzję o dalszym zwiększaniu stada i budowie kolejnej obory. Obecnie w gospodarstwie znajduje się ogółem 150 sztuk bydła holsztyńsko-fryzyskiego w różnym wieku – od cieląt, przez jałówki po krowy dojne, w tym 70 krów tej ostatniej grupy. Przed powiększeniem stada w gospodarstwie uprawiano również ziemniaki na sprzedaż, ale po dokonaniu wyboru zwiększenia produkcji mleka zrezygnowano z tej produkcji. Obecnie średnia wydajność od krowy to 8 tys. kg mleka. Ogólnie produkcja to około 500 ton mleka w roku. Chłodnia do przechowywania mleka ma pojemność 3 ton, a surowiec odbierany jest przez mleczarnię co drugi dzień. Gospodarstwo skorzystało ze środków unijnych przeznaczonych na modernizację gospodarstwa m.in. na budowę magazynów paszowych oraz urządzenie nowoczesnej obory. Gospodarstwo produkuje na własny użytek składniki paszy takie jak pszenica i jęczmień oraz kukurydzę na kisonkę. Dodatki mineralne i wysłodki są kupowane od dostawców zewnętrznych. Gospodarstwo należy do Litewskiego Związku Hodowców Bydła - Lietuvos galvijų veisėjų asociacija (dawniej Związku Hodowców i Użytkowników Bydła Holsztyńskiego), które to pomaga rolnikom w prowadzeniu pracy hodowlanej i kontroli jakości genetycznej utrzymywanych w gospodarstwie zwierząt, a także służy doradztwem.

Farma ta jest przykładem rodzinnego gospodarstwa rolnego, w którym pracuje kilka pokoleń i w którym wykorzystywane jest doświadczenie rodziców oraz możliwości i chęć rozwoju młodego pokolenia. Jest ono przykładem wysoko wyspecjalizowanego rozwijającego się gospodarstwa mleczarskiego, które z racji skali produkcji nie musi korzystać z innych

źródeł dochodu. Poprzez zrzeszenie się rolników w Stowarzyszeniu Hodowców, a także podjęte za ich pośrednictwem prace hodowlane możemy mówić tu przede wszystkim o realizacji priorytetu wspierania transferu wiedzy w rolnictwie. Poprzez wielokrotne wykorzystanie środków dostępnych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w tym gospodarstwie można na przestrzeni 15 lat zaobserwować stopniowy rozwój produkcji, dążenie do usprawniania produkcji, a tym samym zwiększenie rentowności gospodarstwa i jego konkurencyjności względem innych gospodarstw o profilu produkcji mleczarskiej.

Fot. 14. Bydło holsztyńsko- fryzyjskie w starej części obory, w tle nowa część budynku.

Litewska Izba Rolnicza - Lietuvos Respublikas Žemės Ūkio Rūmai (ŽŪR)

Litewska Izba Rolnicza została założona w 1928 roku, a od 1931 roku urzęduje w Kownie w obecnej siedzibie. Niestety przez dłuższy czas po wojnach Izba nie funkcjonowała. Odrodziła się dopiero w 1991 roku i od tamtej pory na podstawie statutu reprezentuje interesy litewskich rolników. Litewska Izba Rolnicza jest nazywana „Sejmem Wiejskim”. Organizacja ta pomaga osiągnąć wyższy poziom efektywności gospodarowania, czym zdobywa zaufanie i szacunek rolników. ŽŪR jest przede wszystkim łącznikiem pomiędzy litewską wsią, rolnikami i państwem. Od 2007 Izba Rolnicza jest członkiem Rady Trójstronnej, najwyższego organu partnerstwa społecznego. Izba Rolnicza jest również członkiem Litewskiej Sieci Obszarów Wiejskich. Do zadań Litewskiej Izby Rolniczej należą m.in. szeroko pojęty rozwój zasobów ludzkich na obszarach wiejskich, doradztwo w zakresie produkcji rolniczej oraz rozwoju obszarów wiejskich, promowanie rozwoju działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Izba zajmuje się też zwiększaniem konkurencyjności sektora rolnego,

wspieraniem restrukturyzacji gospodarstw, promocją innowacji i współpracy w rolnictwie, a także pomocą w tworzeniu i wdrażaniu Wspólnej Polityki Rolnej. Jest ona także odpowiedzialna za rozwój stosunków międzynarodowych i reprezentację interesów rolników na poziomie międzynarodowym, w tym współpracę, wizyty, wydarzenia, spotkania z partnerami zagranicznymi. Litewska Izba Rolnicza jest również członkiem organizacji międzynarodowych takich jak: COPA-COGECA (Europejska Organizacja Organizacji i Spółdzielni Rolniczych), IDF (Międzynarodowej Federacji Mleczarskiej), Rada Bałtyckich Organizacji Rolniczych, ICAR (Pasaulinės gyvūnų registravimo ir produktyvumo vertinimo organizacijos). Litewską Izbę Rolniczą tworzy 41 partnerów – związków rolników poszczególnych regionów Litwy np. Związek Rolników Powiatu Jonawskiego oraz związki zawodowe i organizacje reprezentujące poszczególne branże np. Związek Hodowców Bydła, Litewski Związek Hodowców Owiec, Litewski Związek Właścicieli Lasów i Ziemi, Litewski Związek Lekarzy Weterynarii, Związek Litewskich Kas Kredytowych, Litewskie Stowarzyszenie Producentów i Twórców Dziedzictwa Narodowego itd. Struktura Litewskiej Izby Rolniczej jest zatem inna niż polskich izb. Rolnicy indywidualni i przedstawiciele zawodów świadczących usługi na rzecz rolnictwa są zrzeszeni w związkach i stowarzyszeniach. To właśnie stowarzyszenia/związki są członkami Litewskiej Izby Rolniczej. Poszczególne organizacje należące do Izby spośród swoich członków wybierają przedstawicieli reprezentujących interesy poszczególnych gałęzi rolnictwa.

Obecnie głównym zadaniem Litewskiej Izby Rolniczej jest wynegocjowanie jak najlepszych warunków dla litewskich rolników w nowej Wspólnej Polityce Rolnej na kolejny okres programowania.

Fot. 15. Logo litewskiej Izby Rolniczej.

PODSUMOWANIE

Podczas wyjazdu studyjnego zrealizowanego w ramach operacji „Doświadczenia w realizacji priorytetów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich- Litwa.” z Planu Działania Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Plan operacyjny na lata 2020-2021, uczestnicy wyjazdu – reprezentanci Warmińsko-Mazurskiej Izby Rolniczej, Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Olsztynie oraz Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Południowa Warmia” mieli

okazję zapoznać się z różnymi przykładami udziału litewskich rolników i organizacji zrzeszających producentów rolnych w szeroko pojętym rozwoju tamtejszych obszarów wiejskich. Każde z odwiedzonych gospodarstw było przykładem rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich na małą lub większą skalę, często przy wykorzystaniu produktów wytwarzanych w gospodarstwie do sprzedaży na lokalnym rynku. Można stwierdzić, że każdy z odwiedzonych podczas wizyty studyjnej rolników rozwijając swoją działalność właśnie w tym konkretnym miejscu, wsi i regionie Litwy podjął bardzo skuteczną próbę rozwoju swojego gospodarstwa dostosowaną do lokalnych warunków. Odwiedzane miejsca są bowiem prężnie działającymi gospodarstwami produkującymi żywność w oparciu o dostępny potencjał środowiska naturalnego. Z kolei można zauważyć, że w większości wizytowanych gospodarstw (z wyjątkiem gospodarstwa sadowniczego i utrzymującego bydło mięsne) funkcjonowanie opiera się na samozatrudnieniu członków rodziny. Pomimo podejmowanych prób zatrudnienia osób zamieszkujących w pobliżu gospodarstw i oferowania im stosunkowo wysokiego wynagrodzenia (w porównaniu z innymi dostępnymi na tamym terenie etatami lub w odniesieniu do ich braku) należy zauważyć, że gospodarstwa miały pewne problemy ze znalezieniem osób chętnych do pracy. Zatem lokalny potencjał społeczny pomimo chęci właścicieli gospodarstw, nie może być w pełni wykorzystany z przyczyn stojących raczej po stronie osób zamieszkujących obszary wiejskie, nie zaś potencjalnych pracodawców. Przy chęci rozwoju produkcji rolniczej jest to pewien temat, nad którym litewskie organizacje rolnicze oraz okołorolnicze zajmujące się rozwojem obszarów wiejskich w porozumieniu z władzami na szczeblu lokalnym i krajowym mogłyby jeszcze podjąć dyskusję.

Kilka z odwiedzonych gospodarstw to przykłady wykorzystania zrzeszeń producentów żywności, hodowców czy lokalnych rękodzielników do promocji własnych produktów, ułatwienia pracy hodowlanej, korzystanie z oferty szkoleniowej i wykorzystanie doświadczeń pozostałych członków lub partnerów zrzeszeń, na przykład do poszerzenia działalności, znajdując w nich dodatkowe źródła dochodów.

Każde z wizytowanych gospodarstw chociaż raz skorzystało ze środków dostępnych w ramach unijnych programów pomocowych, zatem musiało bezpośrednio lub pośrednio realizować co najmniej jeden z priorytetów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Wizytowane gospodarstwa realizują priorytet 1, czyli wspieranie transferu wiedzy i innowacji, wykorzystując doświadczenia w produkcji żywności np. serów, czy w prowadzeniu gospodarstw zaczerpnięte z innych państw UE. Z rozmów przeprowadzonych z właścicielami wynika, że skorzystali oni na początku swojej działalności z wyjazdów studyjnych do innych Państw UE,

a zaobserwowane tam technologie produkcji zastosowali w swoich gospodarstwach. Wszystkie gospodarstwa realizowały na przestrzeni lat założenia Priorytetu 2. PROW tj. zwiększenie rentowności i konkurencyjności poszczególnych rodzajów rolnictwa. Wszystkie z wizytowanych gospodarstw realizują także priorytet 3 dotyczący rozwoju łańcucha dostaw żywności i wprowadzanie do obrotu produktów rolnych. Duże gospodarstwa tylko pośrednio. Priorytet 4 był realizowany w największym stopniu przez ekologiczne gospodarstwo produkujące kozie sery, natomiast w żadnym z wizytowanych miejsc nie dało się zauważyć ogromnych zniszczeń ekosystemów, które niekiedy powoduje intensywna produkcja rolnicza. Można więc mówić, zgodnie z priorytetem 5 PROW, o efektywnym gospodarowaniu zasobami, a wręcz nastawieniu właścicieli na korzystanie z potencjału środowiskowego i ekonomicznego danego regionu, bez „naginania” go dla większego zysku. Priorytet 6 PROW jest zdecydowanie realizowany poprzez kształtowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich natomiast, tak jak wyżej wspomniano, podjęto próbę wsparcia włączenia społecznego, co jednak wymaga dalszej pracy. Obserwując doświadczenia litewskie w realizacji priorytetów PROW można odnieść wrażenie, że gospodarze nie kłócą się ze środowiskiem naturalnym, a wręcz starają się wychwycić jego walory i wykorzystać je harmonijnie rozwijając gałąź produkcji możliwą do prowadzenia w danym regionie. Oczywiście odwiedzone gospodarstwa zostały wybrane pod kątem realizacji celu operacji i są jedynie przykładami dobrych praktyk gospodarki rolniczej na Litwie.

Porównując doświadczenia litewskie do warunków polskich należałoby podjąć dyskusję czy w województwie warmińsko-mazurskim, patrząc na gospodarstwa o różnym profilu produkcji można odnieść podobne wrażenie dbałości o zrównoważony rozwój gospodarstw w zakresie wykorzystania środowiska. Chcielibyśmy, aby starania naszych lokalnych producentów rolnych o jak najbardziej zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w zdecydowanej większości były faktem, a nie życzeniem. Idealnie byłoby, gdyby jak najwyższy procent gospodarstw prowadzących działalność rolniczą było nastawione na produkcję żywności wysokiej jakości i skracanie łańcucha dostaw przez wprowadzanie produktów rolnych bezpośrednio do obrotu na lokalnym rynku. Z innego punktu widzenia jednak potrzebne są do tego takie przepisy prawa, które to ułatwiały i zachęcały do wprowadzania w życie hasła „od pola do stołu”.

Na pewno porównanie gospodarki rolnej litewskiej i polskiej nie jest łatwe, chociaż różnice są zauważalne. Na przykładzie wizytowanych gospodarstw można jednak wysnuć wnioski i podjąć próbę przeniesienia ich

na grunt województwa warmińsko-mazurskiego, zwłaszcza w kwestii produkcji żywności wysokiej jakości do sprzedaży bezpośredniej na lokalny rynek. Województwo warmińsko-mazurskie jest bowiem terenem o wysokich walorach rolniczych i środowiskowych oraz dużym potencjale do realizacji poszczególnych priorytetów PROW na lata 2014-2020, zwłaszcza w zakresie produkcji żywności najwyższej jakości, a także założeń związanych z efektywnym gospodarowaniem i zieloną gospodarką zakładanymi na kolejny okres programowania.

Fot. 16. Uczestnicy wyjazdu studyjnego w gospodarstwie produkującym sery z koziego mleka.

Jeśli są Państwo zainteresowani tematyką wyjazdu studyjnego dodatkowe informacje można uzyskać poprzez kontakt z partnerami realizującymi operację opisaną w tym materiale informacyjnym:

1. Warmińsko-Mazurska Izba Rolnicza, ul. Towarowa 1, 10-410 Olsztyn, www.wmirol.org.pl
2. Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Olsztynie, ul. Jagiellońska 91, 10-356 Olsztyn, www.w-modr.pl
3. Lokalną Grupą Działania Stowarzyszeniem „Południowa Warmia”, ul. Mickiewicza 40, 11-010 Barczewo, www.dzialajlokalnie.poludniowawarmia.pl

– Czym się zajmuje i w jaki sposób zostać partnerem?

Zadaniem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (KSOW), jest wspieranie wypełniania celów

określonych w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Uczestnikami Sieci mogą być wszystkie podmioty zaangażowane w rozwój obszarów wiejskich. Na strukturę składają się: jednostka centralna tj. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Warszawie oraz jednostki regionalne – w województwie warmińsko-mazurskim zlokalizowane w Departamencie Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Warmińsko-Mazurski Ośrodku Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Olsztynie w zakresie Sieci na rzecz innowacji (SIR). Sieć na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich (tzw. SIR) powstała w celu zapewnienia efektywnego upowszechniania wiedzy i doświadczeń we wdrażaniu innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich. W ramach sieci realizowane są działania z zakresu aktywizacji potencjalnych partnerów współpracy na rzecz innowacji, mające na celu podnoszenie wiedzy i umiejętności w zakresie zarządzania projektami badawczo-wdrożeniowymi oraz upowszechniającymi wyniki prac badawczo-wdrożeniowych. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich ma wyznaczone cele działania i tematy zgodne z priorytetami PROW na 2014-2020. Założenia KSOW są realizowane przy pomocy dwuletnich planów działania. W ramach planu działania po ogłoszeniu konkursu partnerzy KSOW składają wnioski na realizację różnych operacji obejmujących swoim zasięgiem kraj, kilka województw lub pojedyncze województwa, powiaty czy gminy. Każdy może zostać partnerem KSOW (instytucje, przedsiębiorstwa, stowarzyszenia, osoby fizyczne) i ubiegać się o środki na realizację swojego pomysłu nakierowanego na szeroko pojęty rozwój obszarów wiejskich w określonych przez KSOW ramach. Z pomocą środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” PROW na lata 2014-2020 co roku realizowane są operacje przyczyniające się do rozwoju terenów wiejskich zarówno województwa warmińsko-mazurskiego jak i całego kraju.

Więcej na temat tego jak zostać partnerem KSOW oraz o tym, jakie operacje mogą być realizowane w ramach Sieci można się dowiedzieć na stronie internetowej www.ksow.pl lub na stronie Sekretariatu Regionalnego KSOW pod adresem: www.warmińsko-mazurskie.ksow.pl

PROJEKTĄ REMIA LIETUVOS RESPUBLIKA

ŪKIO MODERNIZAVIMAS

Ūkininkė Regina Bernatienė
Krivėnų kaimas, Babtų sen., Iksauno raj.

Igyvendinant projektą numatoma įsigyti naują įvairių kombainų, skirtų kokybiškai ir optimaliais terminais nuimti auginamus javus.
Paramos projekto Nr. 17VM-KK-15-1-03100-PR001

EUROPOS ŽEMĖS ŪKIO FONDAS KAIMO PLĖTRAI

EUROPA INVESTUOJA Į KAIMO VIETOVES

